

„Jednakost interesov in tradicij in mišljenja narodov.“

Avstrija, Nemčija in Italija se razprostirajo sredi Evrope; zaradi tega se imenujejo posrednje vlasti. Te posrednje države so zdaj tudi po pisanih pogodbah zvezane, kot take jih imenuje politični svet zvezo posrednjih vlastij ali ob kratkem tudi tripelaljanco. Kakor trdijo državniki teh velevalstij, so se one zvezale, da bi ohranile svetu mir.

Po smrti cesarja Viljema so isti državniki poudarjali še posebe, kakó trdna je zveza posrednjih velevalstij. Za Avstrijo in njene narode so izjave državnikov in vladarjev zanimive tudi zatagadelj, ker so izrazi nekako različni za jedno in isto stvar.

Knez Bismarck je telegrafski zatrdil, da zveza Nemčije in Avstrije sloni ne samo in toliko na podpisanih pogodbah, ampak naravnost na „jednakosti interesov in tradicij in mišljenja narodov“. Njegov sin grof Herbert Bismarck pa je nasproti Italiji telegrafski izrazil se, da tudi zveza Nemčije in Italije ima svojo moč v „skupnosti idej in interesov“, ter da to zvezo podpirajo „čustva in historijske tradicije nemškega in italijanskega naroda.“

Po takem bi bili interesi, tradicije in mišljenje nemškega naroda nasproti Avstriji in Italiji jednaki; iz tega pa sledi po preprostem matematiškem aksiomu, da bi tudi Avstrija imela jednake interese, tradicije in mišljenje svojih narodov z Italijo in narodom italijanskim. Te poslednje jednakosti državniki sicer niso izrazili zdaj; ali sklepati se vsekakor ne dá drugače.

Grof Herbert Bismarck je izrecno poudarjal, da jednakost interesov in idej, čustev in zgodovinskih sporočil, ki jih ima nemški narod z narodom italijanskim, „upliva na vzdrževanje svetovnega miru“. Za ta del je torej enakost interesov očitna, in ker ima Avstrija enak interes do ohranjenja miru, je pač jasno, da se interesi posrednjih držav vsaj v tej točki ne križajo.

Tudi ni dvomiti, da nemški in italijanski narod sočustvujeta, ker imata, kakor spominja grof Herbert Bismarck, v resnici zgodovinske tradicije.

Nemški in italijanski državniki, pa tudi novi nemški cesar in italijanski kralj Umberto so dovolj jasno razodeli, kaj razumejo oni med seboj v besedah „historijskih tradicij“. Cesar Friderik je telegrafoval kralju Umbertu, da mu je zdaj Italija „v največjo tolažbo“. Ta superlativ je lahko umeven tudi nepolitičnim ljudem, ne pa samo razsvetljenim državnikom. Kralj Umberto pa je ob isti priliki izrazil nado, da bo prijateljstvo med Italijo in Nemčijo čim dalje, tem ože. Državniki italijanski pa so izrazili sočustvo do Nemčije ravno tudi zdaj z razlogom, da Nemčija in Italija ste narodni državi ali vlasti, v katerih vlada po jeden narod sam. Očitno so poudarjali, da imati Nemčija in Italija jednaka načela v politiki kot narodni državi, in da ta jednaka načela vzbujajo in utrjujejo jednake simpatije nemškega in italijanskega naroda.

V resnici ste Nemčija in Italija zbirali nemški in italijanski narod ter takó sebe politično bolj in bolj razprostirali. V tem zmislu ste obe državi agresivni in imati posebne historijske tradicije. Takih tradicij, takih načel pa Avstrija nikdar ni imela in jih ne more imeti. Avstrija ni bila narodna država v pomenu Nemčije in Italije; v tem zmislu ni bila nikdar in ni Avstrija agresivna država. V tém pomenu nima Avstrija nič skupnega z Nemčijo in Italijo, ker Avstrija ne obseza jednega naroda samega, da bi ž njim odlomke istega naroda iz drugih držav sebi priklapljala in asimilovala, ampak ona združuje po več narodov, in ona se ne veča potom asimilovanja ali agresivne narodne politike. Avstrija je bila in je tudi dandanes konservativna država tudi v zmislu bodisi notranje ali zunanje politike.

V tem se torej Avstrija do cela razločuje od Nemčije in Italije, in te razlike gotovo ni imel v mislih knez Bismarck, ko je poudarjal nasproti grofu Kalnockyju

jednakost „tradicij“ Nemčije in Avstrije. Pač pa je bila med drugim tudi nacionalna politika Nemčije in Italije grofu Herbertu Bismarku pred očmi, ko je nasproti Italiji povdarjal enakost historijskih tradicij Nemčije z Italijo. Vidimo torej, da trditve o „tradicijah“ Nemčije z Avstrijo ni možno jemati v absolutnem pomenu.

Grof Kalnoky je previdniši, ko ne kaže na zgodbino, ampak se veseli, da se je zveza Nemčije z Avstrijo ukoreninila tudi med obojestranskimi narodi „v malo letih“. Ta izjava odgovarja veliko bolj dejanskim razmeram, kolikor je soditi po izjavah avstrijskih delegacij, kot zastopstev avstrijskih narodov, katera naj bi izražala svoja mnenja tudi o zunanji politiki.

Kar pa se dostaje čustev in mišljenja, govoriti Nemčija in Italija zopet laže tudi o tej enakosti. Nemčija in Italija ste narodni državi; obe imata jednaka načela združevanja.

Druga ni drugi na poti, pač pa ste se že podpirali na zunaj v lastnem interesu istih dinastij, istih narodov.

Avstrijski narodi pa niso po vsem sorodni z narodom nemškim in italijanskim; nenemški in neitalijanski narodi, katerih je večina v Avstriji, niso pa zategadelj proti političnim zunanjim zvezam. Oni sledijo razumu, torej praktičnim interesom, kolikor se dostaje politike na zunaj.

S tem praktičnim interesom računijo tudi državniki, ne pa s praznimi besedami o sorodstvu narodov, katero je samo v ožih mejah dejansko. Sicer pa netaktnosti, govoriti o nacionalnem zjedinenju nemškega naroda ter splošno povdarjati sorodstvo avstrijskih narodov z zjedinenim nemškim narodom, kakor je to storil v cerkvi celó v pričo našega cesarja luteranski župnik na Dunaji, take neprikladnosti prepuščamo nemškim šovinistom, ki se spozabljajo, da živi v Avstriji poleg Nemcev velika večina še drugih narodov.

Razvidno pa je, da Nemčija in Italija imata tudi interese in tradicije, ki niso jednaki z avstrijskimi interesi in tradicijami. Pač je poučen manifest in razglas novega nemškega cesarja, kakó ima tudi Avstrija prav umeti interese svojih narodov. Znano je, in je tudi zdaj cesar Friderik razkril, da mu je Italija jako pri srcu in italijanski narod jako simpatični narod. Prijateljstvo z Italijo mu je največja tolažba po lastnem izreku. Ta ljubezen do Italije, do italijanske dinastije in do italijanskega naroda izvira pri cesarji Frideriku iz enakih vodilnih načel Hohenzollernske in Savojske dinastije kot dinastij, ki vladati po jeden narod, ki vladati in utrjevati dve *αὐτὴν ἑξῆς* narodni državi.

Narodna država je cesarju Frideriku nad vse; zato povdarja on, da Hohenzollernska dinastija je hodila vedno z narodom; vladar in narod je v tej dinastiji nerazrušno zvezano, kakor pravi cesarjeva proklamacija.

Na podstavi te najožje zveze je cesarju Frideriku blagostanje nemškega naroda prvi in najviši zakon.

Ustavlja se cesar Friderik vsakateri nagli spremembi; odločno zahteva, da ostanejo stare podstave ustav in zakonov državi. Ali umakniti se morajo tradicije, zakoni, predprave, osebe, ako bi zahtevale narodne potrebe, narodno blagostanje.

Narodne nove potrebe so jedine, katere tega cesarja zganejo iz dosedanjega stanja in državnih razmer. Ako bi torej nemški narod dokazal temu vladarju, da to in ono v resnici potrebuje, je on pripravljen ustreči mu. Mi nočemo tu spominjati, da je on sam še kot prestolonaslednik 4. jul. 1885 ob posebni priliki v Aachenu izjavil, da korona Karola Velikega pripada zdaj Hohenzollernskemu domu, tudi nočemo omenjati, da bi po tej izjavi zahtevala Nemčija več avstrijskih dežel za Hohenzollerski dom, katere so pripadale kot „Ostmark“ pod korono Karola Velikega. Še tega ne omenimo, da „Deutsche Ztg.“, organ državno-zborskega kluba, z dne 11. in 12. marca 1888 celó opominja cesarja Friderika na isto Aachensko njegovo izjavo. Nam je to dovolj vedeti, da nemški novi cesar Friderik je do cela naroden vladar, prošljen popolnoma od narodnostne ideje, ki je Nemčijo povzdignila do sedanje moči in slave. On vidi, da hodi najboljšo pot, ako hodi z narodom kot narodom, ki išče podpore in največje tolažbe v Italiji, ker sledi ista enakim narodnim načelom.

Avstrija pa ne more postopati jednako ne na znotraj, ne na zunaj. Ali ona ima že izraženo načelo za svoje narode, ki ni manj veljavno, nego je načelo narodnih držav, kakoršni ste Nemčija in Italija. Avstrija ima najprej geslo našega presvetlega vladarja „Viribus unitis!“ To geslo vabi vse avstrijske narode na sodelovanje, k skupnim dolžnostim in žrtvam, torej tudi k uživanju enakih pravic in dobičkov, izvirajočih iz skupnega zaščita, iz skupne države. Že v tem geslu je izražena skrb, jednaka skrb za vse narode, pa tudi jednaka važnost vseh teh narodov za državo.

Poleg tega glavnega vodila, najvišega načela presvetlega cesarja Franca Josipa, pa je ob jednem ustava, katera je podeljena vsem narodom z enakimi pravicami in dolžnostimi.

Kakor je interes Nemčije in Italije, da varujeta in pospešujeta blagostanje nemškega in italijanskega naroda, ima pa Avstrija svoj največi interes v tem, da varuje in pospešuje vse svoje narode. Narod je Nemčiji nad vse; narodi so pa Avstriji nad vse. Nemčija in Italija obračati svojo skrb malone izključno na blagor pojedinega samega naroda; Avstrija se razlikuje od teh dveh držav, ako obrača svojo skrb na vse svoje narode.

Avstriji ni torej treba posebnega načela, ampak ji je samo rabiti isto narodno načelo za vse narode. Po takem osreči Avstrija sebe in svoje narode z istim načelom, katero rabijo drugod za jeden sam narod. Razlika je samo v tem, da Avstrija ne podjarmlja drugih narodov zaradi asimilovanja z dosedanjimi svojimi na-

rodi, in da ona tudi ne more tujčiti dosedanjih svojih narodov na korist kakemu pojedinemu narodu. Avstrija mora imeti pred očmi vedno svoj plural, in v tem pluralu ji je skrbeti po geslu „Viribus unitis“, jednako za vsako jednoto v obliki narodov.

Samo ako se drži Avstrija tega načela, sledi svojim zgodovinskim tradicijam; samo takó se tudi ukrepi. Njeni zunanji zavezniki morajo v svojem interesu želeči, da hodi Avstrija svojo lastno pot na znotraj, to je, da rabi jedno in isto narodnostno načelo za svoje lastne razmere. Drugače bi se Avstrija slabila, in to bi tudi zaveznikom njenim ne moglo ugajati, dokler želé odkritosrčno Avstriji dobro. Drugače bi delala ona sebi na škodo, njim pa na korist v drugi obliki, nego si sama želi. Ko bi namreč Avstrija dajala prednost kakemu svojemu narodu na škodo drugih,

bi ta privilegovani narod tujčil avstrijske narode, in to bi dalo drugim državam povod, da bi hotele potujčene narode z narodnostnim principom priklapljati sebi, na škodo Avstriji.

Avstriji ponavljajo pravi nauk, kako ji je postopati, druge države, drugi vladarji in državniki. Njej je dobro ločiti, v čem so njeni interesi, njene tradicije in mišljenje njenih narodov zares skupni z drugimi državami in narodi drugih držav. V vsem drugem se je Avstriji držati lastnih potij in lastnih tradicij, ki se razločujejo od potij, tradicij in idej drugih držav in narodov istih držav. Blagor vseh njenih narodov je in mora ostati Avstriji summa lex. V cilji je po vsem Avstrija jednaka drugim državam; celó narodnostno načelo ji je isto; samo v poteh in rabi načel je razlika in mora razlika ostati v Avstriji.

Verska strpnost v Nemčiji in Avstriji.

Novi nemški cesar Friderik je v posebnem razglasu na državnega kancelarja kneza Bismarcka razodel tudi svoje načelo o verski strpnosti. Dotični odstavek tega razglasa je naslednji: „Jaz hočem, da je načelo verske strpnosti, katero je bilo moji hiši sveto skozi stoletja, tudi za naprej v varstvo mojim podložnikom katere si bodi verske skupnosti in katerega si bodi veroizpovedanja. Vsakdo izmed njih mi je jednako pri srcu. Saj so vendar vsi za nevarnih dnij enakomerno izkazali svojo popolno udanost“.

Razglas novega nemškega cesarja se tudi drugače lepo glasi; ali nemški liberalni in židovsko liberalni svet hvali cesarjevo izjavo najbolj zaradi navedenega odstavka. Židovstvo je že naprej proslavljalo cesarja Friderika, ker ga je poznalo kot v obče liberalnega državnika. To se je videlo najbolj iz tega, da se je balo, da bi nastopil na prestol namesto očeta Friderika njegov sin Viljem. Baló pa se je poslednjega, ker je slutilo, da bi utegnil napeti druge strune ravno proti židovskemu življu.

Židom torej ni do tega, da bi vladal kak vladar v obče liberalno ali s pomočjo liberalnih ustav, ampak oni gledajo najbolj na to, da bi vladarji in zakoni ugajali najbolj židovskemu gibanju.

Vse drugo ni židovskemu liberalizmu nič mari; nasprotno židovski liberalizem pobija najliberalniše zakone, naredbe in ukrepe, ako bi koristili v obče narodu, a bi zavirali neliberalno vedenje židovskega rodu. Ko je bil nastal v Nemčiji takoj po francosko-nemški vojni takó imenovani kulturni boj ali „Kulturkampf“, je ravno židovski liberalizem najbolj odobral postopanje Bismarcka in pa negovega izvoljenca, tedanjega

prosvetnega ministra Falka. Katoliška cerkev v tedanjem nemško-židovskem liberalizmu ni našla pomoči, ampak ravno nasprotno. Čim hujše se je namreč godilo katoliški cerkvi v Nemčiji, toliko bolj je odobravalo isto liberalstvo ukrepe nemške vlade.

Isto psevdoliberalstvo pa je ostalo vedno jednako, in če ravno zdaj odobruje korak nemškega novega cesarja in ga zaradi tega povišuje, pač ne dela tega zaradi obče veljavne izjave tega vladarja, ampak vsled tega, ker hoče židovski liberalizem okoristiti se na podstavi izraženega načela nemškega cesarja. Poslednji je odločno izrekel se za versko strpnost vseh verskih skupnostij in vsakatega veroizpovedanja; a židovski liberalizem pri tem misli samo na židovske interese. Zaradi lepšega pritikajo židovski listi tudi to, češ da bo odslej katoliška cerkev na Nemškem uživala popolno svobodo, v resnici pa se vesele jedino tega, da odslej utegne biti tako imenovano antisemitsko gibanje Židom manj nevarno.

Židovski liberalizem ima ravno gledé na izrečeno načelo cesarja Friderika zopet priliko, duhove motiti ter antisemitizmu podtikati versko nestrpnost proti Židom, v tem ko pravi antisemitizem strogo loči med vero in krvjo, med židovsko vero in med Židi kot narodom posebnih lastnostij. Antisemitizem se namreč ne zmeni mnogo za židovsko vero, da si je tu pa tam dokazaval, da Talmud ni ravno v pravem soglasji z modernimi zakoni, ki varujejo življenje in imetje. Antisemitizem se obrača proti Židom kot posebnemu narodu, ki vsled krvi takó in takó postopa.

Ako torej razglašajo židovski listi izjavo cesarja Friderika kot tako, ki bi bila obrnena tudi proti verski nestrpnosti antisemitizma, je to zavijanje krivo in dejansko obrekovanje razsvetljenega antisemitizma. Židom

kot vernikom posebne vere se prav za prav ne godi ne v Nemčiji ne drugod kaka krivica, odkar je v obče razglašena svoboda vere in vesti.

Proti Židom so začeli narodi previdniši biti ne kot katoličani, luterani ali pravoslavni, ampak jedino kot narodi, ki se odlikujejo od drugih narodov in sosebno od židovske narodnosti.

Načelo, ki je je objavil ali, kakor trdi cesar Friderik, prav za prav ponovil po svojih prednikih, dohaja bolj vsem drugim narodom, nego pa Židom. Najprej se je tega načela veseliti nemškemu narodu, ki obseza v vsem nemškem cesarstvu 28 milijonov evangeljcev in čez 16 milijonov katolikov in celó samo na Pruskem poleg 17½ milijona evangeljcev 9,200.000 katolikov. Ti katoliki se nadejajo, tudi ko bi Bismarck ne imel posebne politike tudi gledé na katoličanstvo, da se jim ne bo več bati preganjanja, kakoršno je bil porodil „Kulturkampf“.

V doslednosti bi se bilo še sosebno lužiskim Srbom in pa Poljakom na Poznanjskem nadejati, da jih ne bodo tlačili vsaj v verskem pogledu ne. Vera pa je škodovana takó dolgo, dokler ni svobode tudi v verskem poučevanju, in ta svoboda zahteva pred vsem, da se narodi učé verskega nauka v materinem jeziku. Na Poznanjskem pa je ravno zdaj boj zastran učnega jezika v cerkvenih predmetih; kajti sosebno od lani Poljakom na Poznanjskem vsiljujejo nemščino tudi pri poučevanju v verskih resnicah. Lužiskim Srbom pa se že odprej slaba in huda godi v tem pogledu. Vse te stiske v verskem pouku bi morale dosledno odpasti, ako hočejo prav razlagati načelo verske strpnosti, ki jo je proglasil cesar Friderik takoj ob nastopu vladarstva.

Katoliki in Slovani na Nemškem imajo torej zaresen in pravi povod, da z radostjo pozdravljajo načelo verske strpnosti.

Židov pa je na Nemškem jako malo, samo 560.000, in na Pruskem celó samo 364.000, in tem kot vernikom posebne vrste se ne godi nikaka krivica. Že iz tega, da jih je tako malo, je razvidno, da jim mora biti tudi do česa drugega, nego samo do verske strpnosti.

Kakó malo spoštujejo Židje versko strpnost proti drugim veroizpovedanjem, torej nasproti drugim narodom, je očitno po tem, kakor se vedejo tudi v sedanjosti ravno v Avstriji. Tu z jedne strani zakrivajo neliberalno vedenje madjarskih liberalcev, ki so nestrpni v verskih zadevah nasproti pravoslavnim Slovanom in celó proti katolikom. Z druge strani isti židovski liberalci in liberalni Židje prezirajo do cela avstrijsko ustavo, katera dovoljuje v štirinajstem členu osnovnih zakonov popolno svobodo, da se vsaka priznana cerkev uredi znotraj po svoje, kakor ugaja njej. In ne samó da se židovski liberalizem vtika v verske in cerkvene zadeve drugih ver in veroizpovedanj, katerih isti liberalizem niti prav ne pozná, ampak hujskajo židovski listi proti dru-

gim narodom ravno v Avstriji celó tedaj, kedar se ti ne dotikajo verskih členov, dogem ali v obče verskih bistvenih načel in pravil; ampak še ob prilikah, ko gre samo za spremenljive, zunanje formalnosti ali kakoršne si bodi oblike.

Ko bi bil židovski liberalizem dosleden, bi varoval versko svobodo vsem narodom, vsem veram, vsem veroizpovedanjem; ko bi bil dosleden, bi varoval sosebno avstrijsko ustavo ter bi gledal, da se ravnajo vse politične stranke in vsi narodi na tanko po isti ustavi tudi v verskih zadevah. Ali psevdoliberalizem meri s posebnim vatlom za se drugače in za druge narode z drugim vatlom zopet drugače. V istem času, ko se nemški, madjarski in židovski liberalizem raduje nad proglašeno versko strpnostjo v Nemčiji, ščuje v Avstriji kljubu ustavi, kljubu tu ustavno proglašeni verski strpnosti proti veroizpovedanjem, ki njim ne ugajajo. V Avstriji ščuje liberalizem celó proti liturgijam in celó proti jeziku istih liturgij, torej proti najbolj zunanji formalnosti verskih in cerkvenih zadev.

Kljubu členu XIV. in XV. osnovnih zakonov opisujejo isti židovski in požidjeni liberalci liturgije s posebnim jezikom kot državi nevarne. Kakor da bi ustava ne vedela, do kam sme deliti svobodo in svobodno mišljenje ter gibanje državljanov. Ti liberalci ščujejo celó proti svobodi tiska, ko bi se razgovarjali kaki narodi o primernosti liturgij in bogoslužbenih jezikov. Oni popolnoma prezirajo tudi člen trinajsti osnovnih zakonov, ki zagotavlja razločno pravico, izražati svoje mnenje z ustno besedo, pismeno ali potem tiska, torej tudi svobodo, izraziti se o verskih zadevah in celó v formalnostih, ki se ne dostajajo vere ali liturgij. Kakó se vjema tako vedenje nasproti razglašenemu načelu verske strpnosti na Nemškem in pa nasproti avstrijski ustavi, veljavni za vse narode, verske skupnosti in veroizpovedanja, veljavne že od 21. dec. 1867?

Iz tega, kakó se vedejo židovski, nemški in madjarski liberalci v Avstriji, je jasno, da njim ni do obče svobode, ampak samo do svobode narodov in strank, ki hočejo imeti privilegija v ustavi, enakopravno razglašeni državi. Tako liberalstvo ni vredno, da bi je kedaj podpiral pošteni Slovan, in slovanskim narodom je v interesu države in narodov pobijati tako krivo liberalstvo. Take vrste liberalizem je kriv, da se v Avstriji morajo narodi še le boriti za izvršbo pravic, ki so jim po ustavi že kedaj podeljene.

Jedna največih nalog avstrijskih narodov je torej, da načela takega liberalizma razkrivajo in z vso odločnostjo zavračajo.

Kljubu liberalizmu se je boriti za ustavno svobodo, in takega boja ne morejo zabraniti najhujše psevdoliberalne sile, dokler velja 21. dec. 1867 vsem avstrijskim narodom podeljena ustava. Samo z odločnim bojem pa dosežejo avstrijski narodi tudi versko strpnost, kakoršno

je cesar Friderik z jasno izrečenim načelom zdaj proglasil za nemško cesarstvo.

Načelo nemškega cesarja o verski strpnosti pozdravljajo Slovani obeh polovic našega cesarstva še iz posebnih razlogov, in ne samo, da morejo neliberalne avstrijske liberalce zavračati z istim načelom. Dokazavali so namreč zlasti lanskega leta, kakor da bi se Berolinska vlada, kakor da bi se Bismarek vtikal v verske zadeve avstrijskih narodov, in kakor da bi se on ustavljal nameram onih avstrijskih slovanskih katolikov, ki bi zahtevali cirilo-metodijske obrede v službo božjo. Ko bi bilo to očitane resnično, bi odslej ne imelo podlage. Kajti ako hoče Nemčija biti dosledna glede verske strpnosti za lastne državljane, mora isto načelo dopuščati tudi za naše cesarstvo, in to toliko bolj, kolikor zagotavlja izrecno avstrijska ustava še posebej jednako strpnost, in kolikor manj je misliti, da bi se smela druga država vtikati v avstrijske zadeve na škodo tu podeljeni ustavi.

Kolikor bolj bodo morale nemške vlade odslej gledati, da bodo ravnale po načelu svojega najvišjega vladarja, toliko manj bodo mogli z dobro vestjo priporočati drugačno načelo drugim državam v obče, Avstriji pa še najmanj.

Ako je namreč resnično, kar je knez Bismarek te dni še posebej izjavil; namreč da imati Avstrija in Nemčija jednake interese in tradicije ali sporo-

čila, potem morajo veljati tudi jednaka načela za iste interese in morajo veljati iste tradicije tudi za versko strpnost.

Po takem bi imel tudi najvišji glavar katoliške cerkve ložo nalogo, ravnati se po svoji slavni okrožnici Grande munus, ker ga niti posvetne vlade ne morejo zavirati, da ne bi ustrezal jasno izraženim željam po celih narodov katoliškega veroizpovedanja. Saj bi tudi ravno gledé na Avstrijo utegnil papež Leon XIII sklicevati se na izjavo Bismarkovo o enakih interesih in tradicijah Nemčije in Avstrije, z druge strani pa opozoriti na načelo verske strpnosti, razglašeno po cesarji Frideriku.

Kar pa se dostaje madjarskih liberalcev in njih židovskih pomočnikov, jih Avstrija pač lahko zavrne s tem, da je njej več do izvršbe enakih načel z Nemčijo, ob enem do izvršbe lastnih ustavnih načel, nego pa do madjarskega šovinizma, ki je vzrok dosedanji verski, vsaki politični in narodni nesvobodi nemadjarskih narodov na Ogerskem. Takó je nemškega cesarja razglasil jako spodbuden tudi za avstrijske narode, posebej za one, katerim je narodnost okrepiti tudi s pomočjo vere in njenih zunanjih sredstev.

V tem zmislu so tudi avstrijski narodi veseli prvega razglasa nemškega cesarja Friderika, ker poleg sklicevanja na lastno ustavo utegnejo kazati na analogijo verske strpnosti v Nemčiji.

Nekatere izjave po smrti cesarja Viljema.

Smrt cesarja Viljema je dala povod in priliko mnogoterim jako pomenljivim izjavam, ki označujejo sedanji politični položaj, mednarodne razmere, in ki kažejo ob enem v bodočnost. Zaradi velike važnosti in poučnosti priobčimo tudi mi nekaj takih izjav ali vsaj znatnih mislij iz njih.

Cesar Viljem je umrl 9. marca ob 8^{1/2}. uri zjutraj. Še istega dne so priobčili listi trditve konservativnih nemških državnih poslancev, ki so pripovedovali, da je cesar Viljem zadnje ure pred smrtjo spregovoril še mnogo jako imenitnih besed. Med temi stavki, ki so se vsi zapisali natančno, so tudi taki, ki izražajo nado, da ne pride do vojne med Nemčijo in Rusijo, potem da naj prestolonaslednik Viljem, sin sedanjega cesarja Friderika, vedno lepo ravna z Rusijo, takó da bode tudi za Nemčijo prav. Govoril je tudi o dobrih odnošajih Nemčije k Avstro-Ogerski, pa pred vsem povdarjal, da Nemčija se naslanja na svojo moč, da hoče varovati svojo nezavisnost in nedotakljivost. Ko bi kazala sila, potem se pa Nemčija tudi ne boji udariti.

Istega dne je naznanil smrt cesarja Viljema knez Bismarek nemškemu državnemu zboru. Potem je rekel med drugim: „Vsled tega dogodka je prešla pruska ko-

rona in ž njo po členu 11. državne ustave nemška cesarska korona na Friderika III., kralja pruskega O dveh dogodkih izza poslednjih dnij umrlega cesarja vam hočem poročati, to pa zato, ker sta ga zadovoljila in tolažila. Bolezen njegovega jedinega sina in naslednika, našega sedanjega vladajočega gospoda je vzbudila sočustvo ne samo v Nemčiji, ampak po vsem svetu, in to dokazuje, kako zaupanje si je pridobila nemška cesarska hiša. To je dedščina, katero zapušča cesarjevo dolgo vladanje. Zaupanje, katero si je pridobila dinastija, prejde na nemški narod, kljub temu, kar se je dogodilo. Druga tolažba pa je bila ta, da je cesar z zadovoljstvom oziral se na svojo glavno nalogo, na ustanovitev in utrjenje narodnosti svojega naroda. Razvoj tega naroda mu je stare dni lajšal in lepšal. Jako ga je veselilo to, da so za poslednjih tednov vse nemške dinastije, vse zvezne vlade, vsa debla, vsi oddelki državnega zbora sklenili to, kar se je zdelo vladam potrebno v varstvo nemškega cesarstva proti vsakateri nevarnosti, ki bi mu grozila. Ta dokaz o jednoti skupnega nemškega naroda ga je okrepil.

Gospoda moja! Junaška hrabrost, jako okrepljeno čustvo do narodne časti in pred vsem zvesto, trudo-

ljubno spolnjevanje dolžnosti v službi domovine ter ljubezen do domovine, ki so bile vtelesene v umrlem cesarji, bodo neporušna dedščina našega naroda, katero nam je zapustil pokojni cesar. Nadejam se v Bogu, da ohranimo v vdanosti in zvestobi to dedščino mi vsi, ki smo v opravilih za domovino.“

Državni zbori Berolinski, Dunajski, Peštanski, Rimski i. dr. so izrazili jako toplo sočutje po umrlem cesarji. Pretrgali so v znamenje tega takoj tudi dotične seje. Naš cesar, ruski cesar in drugi vladarji so celó osebno izrazili svoje sočutje pri dotičnih nemških poslanikih in pooblaščenih.

Naslednik cesar Friderik, ki se je kot prestolonaslednik zdravil to zimo v San Remu na Italijanskem, je odpotoval takoj po očetovi smrti v Berolin. Na poti mu je prišel kralj Umberto naproti v San Pier d' Arena. Tu je kralj izrazil globoko sočutje ter upanje, da bodo vedno ože prijateljske vezi oklepale dinastijo italijansko in nemško.

Državno ministerstvo s knezom Bismarckom na čelu je bilo šlo cesarju Frideriku naproti do Lipsije. Poročajo, da je cesar jako prijazno sprejel Bismarcka. Ta je potem tudi v Berolinu ali v Charlottenburgu zaporedoma občeval z novim cesarjem, in trdijo, da se je posvetoval o cesarskih pismih, ki jih namerja priobčiti cesar Friderik. Dvoje takih pisem je že razglašenih. Prvo je „proklamacija“, ki se obrača do nemškega naroda. V tej povdarja novi cesar, da je njegov oče združil Nemčijo ter jo povzdignil do take moči, po kakoršni je koprnelo vsako nemško srce, pa se ni nadejalo doseči je. Potem pravi proklamacija dalje: „Trdno na svoji lastni moči sloneč, je danes Nemčija spoštovana v sovetu narodov in zahteva, da bi se veselila v mirnem razvijanju tega, kar si je pridobila.“

Vse pravice in dolžnosti, katere se prešle od očeta na sina, hoče cesar sin odločno in zvesto varovati.

„Prešinjen od velikosti moje naloge prizadeval s bom na vso moč, delo nadaljevati v zmislu, v katerem je bilo zasnovano, da bo Nemčija zaščit miru, ter v soglasji z zveznimi vladami in ustavnimi organi cesarstva in Prusije gojiti blagostanje nemške države.“

„Mojemu zvestemu ljudstvu, ki se je trdno držalo moje hiše skozi stoletja za hudih in dobrih dni, zaupam brez pridržka; kajti priverjen sem, da nerazrušljiva zveza naroda in vladarja, katera je nezavisna od vsakršne spremembe v državnem življenji, je nevenljiva dedščina Hohenzollernskega rodu, in da na podstavi te nerazrušljive zveze sloni moja korona vsekdar jednako trdno, kakor blaginja dežele, katero odslej vladati sem pozvan, in kateri obetam biti pravičen in v veselji in žalosti zvest kralj.“

Drugo cesarsko pismo je razglas cesarja in kralja Friderika na državnega kancelarja in predsednika državnega ministerstva.

V tem razglasu se novi cesar najprej zahvaljuje knezu Bismarcku za usluge nasproti pokojnemu cesarju ter pravi: „Vi ste bili zvesti in pogumni svetovalec, ki je dal obliko ciljem njegove politike, in ki ste tudi izvršili to obliko. Vam sem in ostanem z mojo hišo dolžen tople zahvale. Vi imate torej pred vsem pravico vedeti, s kakošnih stališč namerjam jaz vladati.“

„Ustavne in pravne naredbe cesarstva in Prusije naj se pred vsem utrjujejo v spoštljivosti in v navih nar da. Izogibati se je kar možno prepogostim spremembam državnih naredeb in zakonov; kajti to omajuje državo. Naj pospešuje cesarska vlada svoje naloge kakor si bodi; ali trdnih podstav, na katerih sloni pruska država, naj se nikakor ne dotika! V cesarstvu naj se vestno spoštujejo ustavne pravice vseh zveznih vlad, kakor pravice državnega zbora; ali jednako naj se spoštujejo od obeh stranij pravice cesarjeve. Te vzajemne pravice so jedino v pospeševanje obče blaginje, katera je najviši zakon. Zato je treba v polni meri zadoščevati novim, nedvombeno narodnim potrebam. Da se bodo take naloge pospeševale mirno, bo neizogibno in najvarniše poročstvo to, da se vzdrži brambena moč dežele neoslabljena, torej moja skušena vojska in vzcvitajoča mornarica. Poslednji so nastale zaresne naloge v pridobljenih prekomorskih posestvih. Obe naj ostaneti na višini izobrazbe in dovršene organizacije.

Odločno se hočem držati določeb državne in deželne ustave.“

Tu sledi odstavek o verski strpnosti, kakor smo ga navedli na drugem mestu.

Nadalje naglašja cesar, da je potreba prave vzgoje mladini v strahu božjem v preprostih običajih. Polovičarska olika je škodljiva pojedincem in državi.

V javni službi bo treba gledati na varčnost. Kjer se pokažejo finančne predrugečbe potrebne, tam bo tudi cesar za to. Veče in manjše skupine ali zveze naj imajo lastno samoupravo; kajti to je koristno. Gledati pa bo, ali bi se doklade za samo upravo takih skupin ne dale zmanjšati. Cesar je tudi za to, da bi se oboje raznih gosposk skrcilo na manjše število; potem bi bilo možno, plačevati pojedine uradnike boljše.

Če se mu posreči, na trdnih podstavah vzdržati javno in družbeno življenje v državi, bo toliko laže pospeševal tudi vedo in umetnost. Da se mu posreči vse to, zato mu je porok udanost in skušenost Bismarckova. V skupnem sodelovanji gosposk in naroda želi privesti Nemčijo in Prusijo do novih častij v mirnem razvijanju. Potem sklepa: „Ne brigajte se za blišč slavnih velečinov, bom zadovoljen, ako bodo mogli reči nekda o mojem vladanju, da je bilo blagodejno mojemu ljudstvu, koristno moji deželi in državi blagoslov.“

Obe ti cesarski pismi ste izdani 12. marca 1888.

Za vse avstrijske narode pa ste prezanimivi izjavi, kateri sta drug drugemu podala roki knez Bismarck in grof Kalnocky, zunanji minister. O teh izjavah pišejo jako mnogo zlasti nemški listi, in ker pristavljajo, da ste se obe izjavi izvršili v sporazumljeni našega in novega nemškega cesarja, ji priobčimo doslovno.

„Wiener Ztg.“ od 13. marca t. l. ji je objavila na čelu v obliki telegramov, kakor sledi:

„Nj. Svetlost nemški državni kancelar knez Bismarck je poslal Nj. Vzvišenosti ministru zunanjih del, grofu Kalnocky-ju, z dne 10. marca iz Berolina naslednji telegram:

„Iz vseh delov Avstro-Ogerske dohajajo sem znamenja srčnega sočutja do velike žalosti, ki jo občuti Nemčija po svojem pokojnem cesarji. Velika je tolažba videti v tem trenutku, kako globoko se je ukoreninilo prijateljstvo mojega ranjkega gospoda z Vašim presvetlim vladarjem v sočustvih narodov tesno zvezane sosednje države. Prostovoljni in živahni izraz teh simpatij ob priliki hudega udarca, ki nas je zadel, dokazuje z nova, kako krepke so vezi prijateljstva, katere vežejo narode obeh cesarstev, in katere se ne dajo pretrgati, ker bolj še nego na pisanih pogodbah slone na nepresunljivih podstavah enakosti interesov in tradicij in mišljenja njunih narodov.

(Podp.) pl. Bismarck.

Nj. Vzvišenost gospod minister zunanjih poslov je na to odgovoril z naslednjim telegramom do Nj. Svetlosti kneza Bismarcka:

„Včerašnji telegram, s katerim se tako toplo spominja Vaša Svetlost srčnega sočutja, katero te dni velike žalosti izražajo za Nemčijo vsi deli avstro-ogerskega cesarstva, sem prijel z zahvalo in velikim zadoščenjem. Velikega pomena je za obe sosedni državi in zares velika (erhebend) tolažba za bodočnost, da se je zveza med obema državama, porodivša se iz tesnega prijateljstva in previdnosti obeh vladarjev, toliko skrbečih za blagor svojih narodov, v tako malo letih toliko globoko ukoreninila v prebivalstvih, da bolesta čustva nemškega naroda toplo danes odmevajo v vseh delih našega cesarstva. Trdno in neporušno kakor njih dinastije bodo tudi narodi obeh cesarstev drugi za druge, jedini v prepričanju, da vezi prijateljstva, sklenene s tako modrimi rokami in za mir, prestanejo vsako poskušnjo zdaj in v bodočnosti. S polnim zaupanjem spoznava Avstro-Ogerska v Nj. Veličastvu cesarji Frideriku, presvetlem in vrednem nasledniku visokega pokojnika, ne manj gorkega prijatelja svojega vladarja in svojih narodov

(Podp.): Kalnocky.

Poučno pa je tudi, kar pravi Peterburški vladni list ob tej priliki. Car Aleksander je zaukazal, da je šel veliki knez prestolonaslednik kot njegov namestnik k poslednjemu sprevedu cesarja Viljema. Vladni list pristavlja, da je to poleg dokaza o dostojnem spoštovanju spomina umrlega cesarja tudi dokaz o vezeh tesnega prijateljstva in vzajemnega prijateljstva, katere vežejo že zdavna oba vladajoča doma, in katerim da je ostal cesar Viljem zvest do poslednjega diha. Te vezi ne ostanejo manj trdne tudi pri njegovem nasledniku ne Te vezi naj bodo kakor poprej, z zastava ali poroštvo trajnih odnošajev med Rusijo in Nemčijo; ti odnošaji so jako potrebni v obojestransko blagostanje in v zabrambo vsaktere mednarodne zmešnjave ali komplikacije.

Izjave, ki se dostajajo Italije, so zopet poučne, sosebno če jih primerjamo z izjavami gledé na Avstrijo. Italijanska državna zbornica in senat sta izrazila sočutje hip pred smrtjo cesarja Viljema Frideriku Viljemu zaradi njegove bolezni še kot prestolonasledniku, potem pa pri njegovem odhodu iz Italije zaradi smrti cesarja Viljema. Kralj Umberto je najprej telegrafski, potem osebno pozdravil novega cesarja, telegrafski kot nadaljevalca očetove slave. Novi cesar pa je zagotovil jednako telegrafski kralju Umbertu, da Italije prijateljstvo mu je ob trenutku smrti očetove najkrepkejša podpora.

Italijanski zbornici se je cesar Friderik še kot prestolonaslednik tudi zahvalil, s pristavkom, da bo naklonjenost, ki jo ima do Italije in do Savoyškega doma trdno poroštvo stalnemu prijateljstvu med Italijo in Nemčijo.

Najjasneje pa govori telegram grofa Herberta Bismarcka, sina kneževega, do ministerskega predsednika Crispi-ja. Ta telegram je zahvala državni zbornici italijanski, ki je ob smrti cesarja Viljema pretrgala sejo in izrazila sočutje. Telegram se glasi:

„Berolin, 11. marca. Predvčeranjim ste mi sporočili sklepe italijanskih zbornic po došli vesti o smrti cesarjevi. Impozantna izjava sočustva zastopnikov velikega naroda, ki je z nami zvezan po čustvih in zgodovinskih tradicijah ali poročilih, vtisne se stalno vsem nemškim srcem. Izpolnim svojo dolžnost, da sporočim danes ta čin cesarju, ki bo pošteval v njem tudi trdno zastavo trajnih in krepkih prijateljskih odnošajev obeh naših narodov, ti odnošaji so osnovani na skupnosti idej in interesov. Prijateljstvo obeh narodov bo nadaljevalo blagodejno vplivati, da se ohrani svetovni mir, in da bo dalo občutiti osodo obeh dežel.“

Z ozirom na navedene izjave bi utegnil sklepati politični svet, da se zares še ohrani svetovni mir. Bog daj!

Ogerski Rusi.

Po ruskem časniku: „Sovremennija izvestija“ (Современныя известія), ki izhaja v Moskvi, je posnela „Nauka“, na Dunaji izhajajoči mesečnik avstrijskih Rusov, v 10. številu XV. letnika naslednjo razpravo:

„V celi Evropi, po vseh njenih kotih ni bolj pritiskanega naroda, kakor naši sobratje ruski, živeči v prikarpatskih krajih ogerske krone. Ogerska Rusija zavzemlje veliko gorato prostranstvo, — od Poprada do Tise, po ravni črti od Beskida¹⁾ 40, po nekaterih mestih pa do 105 vrst²⁾ v globino Ogerske. Na tem prostranstvu živi 350.000 duš, ki imenujejo sebe Ruse in govoré jedno ruskih narečij. Ogrorusi so narod živ, trudoljubiv, pobožen, z večine imovit, bavi se z živinarstvom in izdelavanjem raznovrstnih drobnin, kakor: sekir, verižic, ladjic i. t. d. Ker je neprestano ločen od drugega slovanskega sveta in ker je v dotiki z jedinimi Madjari, jim je ohranil jezik svojo prvotno obliko, in razun nemnogh madjarskih imen, nima nikakih tujih primesij in je podoben staroslovanskemu (cerkovnemu) jeziku. Vera njih je bila nekda pravoslavna, ali pozneje je bila vnesena unija, kakor v Galiciji. V sedanji dobi se v cerkovnem pogledu razdeljuje njih dežela na dve eparhiji: Prjaševsko in Munkačevo-Ungvarsko. Središče narodnega življenja je bilo poprej krasno mesto Prjaševo (Eperies), ali čez nekaj časa je prešlo vse življenje v Užgorod (Ungvar), katero pa je propadlo zadnji čas. Za čas 37—38 pred sedanjo dobo bi Ogrorusi skoro ne mogli pokazati spričevala o svojem narodnem življenji. V prošlosti so oni vedeli samo toliko, da živé nekje tam Slovani, obdelujoči svojo literaturo, ali ž njimi niso imeli nikakega občenja. Doma so rabili v cerkvi slovanski bogoslužni jezik, učili so se krščanskega nauka po starem ruskem katekizmu Kutki in v bogoslovskem tečaju so se seznanili z gramatiko staroslovanskega jezika. Ko pa so se objavile leta 1845 prve propovedi (pridige) v ruskem jeziku (Lučka in Mihaliča), je bilo to njih jedino pojavljenje malo da ne kekor kako čudo!

In to je vse, kar je moglo povedati ogrorussko življenje v dobi do 1848. in 1849. leta. Teh let pa je pridrvila grozna nevihta po vsej evropski celini. Naše cesarstvo (avstrijsko) se je tedaj pretreslo v svojih podstavah. Ta potres pa so bili provzročili bistveno Madjari s svojim vstankom. Oni, kot najsilnejši faktor cesarstva, so vzdignili znamenje nezavisnosti in sklenili raztrgati zvezo z Avstrijo, posebno takó imenovano. Po ukročenji ustaje z zavezno avstro-rusko vojno je bila dana avstrijskim upravam in slovesno razglašena znana Kromeriška

ustava. Princip ravnopravnosti vseh narodnostij je bil razglašen vsem narodom. On je vzbudil v ogrorusski mladini občarjujoče dejstvo. V vseh je zagorelo srce: tekmovali so, da bi raziskali zgodovino svojega naroda, da bi jo razkrili pred svetom; vsakdo se je začel učiti ruskega jezika; osnovali so se župnijske šole v prostonarodno izomikanje; s cerkvene lece so propovedovali v ruskem jeziku; stopili so v dotiko s sosednjimi Galičani in drugimi. Z jedno besedo, narodno in literaturno življenje med Ogrorusi se je bilo začelo. Ali prva avstrijska ustava je bila odstranjena, sledila je doba samoderžavnega (absolutističnega) vladanja. Vendar ni ono zaviralo mnogo razvitja Ogrorussov. Podeljeno je bilo vsaki narodnosti pravo, izdajati časnike, knjige, perijodiška izdajanja in novine v posebnih jezikih. V ta čas je zagledal beli dan v Ogerski Rusiji prvi ruski Cerkovni časnik („Церковная Газета“), ki je izhajal v Budinu. Leta 1860. je nastopila nova ustavna doba. Vsem deželam in krajem je bila dana avtonomija, s tem, da bi oni pošiljali gotovo število poslancev v državni zbor, vsako leto zbiran na Dunaji. To novo ustavno preobrazbo so dobile vse pokrajine, razun Ogerske. Madjari, opiraje se na svojo staro ustavo, so zavrgli načrtanje nove ustave in na konec po dolgem zbornem prepiranji in dogovorjanji se je sklenila l. 1867 med Ogersko in Avstrijo sedanja državna pogodba.

Pri ustavi je možno pritiskanje slabejših ravno tako, kakor pri samoderžavi (absolutizmu). Ni nikake dvombe, da je prišla stvar Ogrorussov v večo stisko. Madjari, ki so postali do cela gospodje dežele, in ki so videli v probujajočih se Rusih sebi nevarne sovraže, so začeli polagoma čim hujše postopati proti njim, da bi jih uničili. Ogrorusi, ne obračujoč zanimanja na množeca se preganjanja, so vendar napredovali, z nado na neoddaljeno boljše bodočnost. Ali osoda jih je osleparila. V najsvetlejšo dobo, ko je bilo zacvetlo med Ogrorusi literaturno in narodno življenje, ko se je javil prvi politični časnik „Svet“, spremenivši se pozneje v „Novi Svet“, ki si je pridobil gromadno popularnost, ko so se po mesticah in vaseh uvedle narodne šole in društva za razprostranjenje prosvete, tedaj so poslali Madjari med ogerske Ruse prvega krutega vruga, v osebi renegata Pankoviča, imenovavši ga ruskega škofa na izpraznjeno škofijo. On je začel energično preganjanje razvitje ruske narodnosti, za kar je dobil pomagačev v sebi podrejenem duhovstvu. On je osnoval duhovno semenišče, v katerem so se pripravljali svečeniki po njegovem načrtu; z njego skrbjo se je osnovalo nekoliko učnih zavodov, kakor da bi bili ruski, ali v resnici taki, ki so razširjali madjarske ideje, in ki so imeli namen zadušiti narodni duh. Takó so se Ogrorusi še le zbudili, in že so bili prisiljeni prenašati

¹⁾ Beskid je karpatski greben, ki razdeljuje Galicijo od Ogerske.

²⁾ Vrsta je toliko, kar kilometer, in 7 vrst gre na našo miljo.

trpljenje in preganjanje. Inteligencije, ljudij nezavisnih, uradnikov, učiteljev in dr., med Ogrorusi še ni bilo; oni jih niso mogli še vzgojiti v tako kratki dobi, ali zdaj so se med duhovenstvom vzdigavali bolj in bolj privrženci Pankoviča, in mladež se je odgojevala v madjarofilskih učiliščih. V ta ne lajšajoči čas se je vzdignilo nekoliko goreče svoj narod ljubečih ljudij, na čelu so jim stali, U. Rakovski, Aleksander Duhnovič, Adolf Dobrjanskij. Videč krut položaj svoje dežele, so se oni obrnili k narodnemu čustvu, v nadi rešiti krajane iz nesrečnega položaja. To je bila doba predviganja narodnega življenja iz Prjaševe v Užgorod. Šibki, ali goreči glas nekoliko rodoljubov je našel še odziv v srcih Ogrorusov; in ko se je kopičilo preganjanje od vseh strani, je pisal Duhnovič stihe (pesmi), izdajal brošure za narod; v Užgorodu se je osnoval politiško-literaturni časnik Karpát, pod uredništvom Gosničkova; potem se je pojavil še humoristiški časnik So va (organ Adolfa Dobrjanskega); osnovalo se je društvo sv. Vazilija Velikega, ki ni storilo malo uslug narodnemu delu; v domovih Ogrorusov prikazale so se gališke novine, in posebno popularnost si je pridobilo Levovsko Slovo. Življenje se je zopet probudilo, in zopet je zagorela nada. Ali tudi ta nova epoha se ni vzdržala dolgo. Madjari so se poprijeli z vsemi silami preganjanja ruske narodnosti, ne varčujoč nikakih sredstev. Kljub vseh opoziciji Rusov, je bil vspeh bliščeč. Vsi glavni uradi so bili zasedeni z najodločnejšimi sovragi Slovanstva; uničujoč vsak najmanjši sled ruskosti, so prouzročili najkrutejše prizore in zaslišavanja med bednim narodom in njegovimi voditelji. V kratki dobi z nova probudivša se Ogerska Rusija se je obrnila v deželo robstva.

Znatniši rodoljubi, pod nevarnostjo življenja, so bili prisiljeni preseliti se v druge pokrajine; nekateri so prešli na stran Madjarov; društvo sv. Vazilija se je razrušilo; novine so izginile; s kratka vse je utihnilo, in ostal je kakor na razvalinah jedin Karpát, da i ta je prešel na stran vragov, od katerih je začel dobivati pomoči. Ta časnik jo bil začetkom čisto ruski, in ko je prešel k Madjarom, je začel brez znamenja nameščati po svojih predalih najprej madjarska objavljenja, potem dopise, novice, uvodne članke, a naposled je postal čisto madjarski časnik z naslovom Karpát — po ruski. Do poslednjega časa je dobival ta časnik pomoč od ogerske vlade, a potem, ko je izigral svojo nalogo, je popolnoma prenehal predlanskim.

Povsod, po vseh krajih, pod krutim do neverjetnosti davljenjem, sta ruski duh in ruski govor začela odstopati mesto madjarskemu takó, da v sedanji dobi,

razun najpriprostejšega naroda, govoré vsi po madjarski, in celó otroci svečenikov, ki živé stalno med narodom, redko razumejo ruski govor. V čas tega drugega padenja so se delale še poskušnje spremeniti položaj, ali vselej so trčili ob gromadne zavire. Gore imovani starček svečenik U. Rakovskij, je izmed voditeljev bliščeče dobe jedin ostal veren sin svoje drage domovine. Do same smrti, katera je sledila prešlega leta, je upotrebljal vsa od njega zavisna sredstva, da bi ne dal ugasniti narodnemu čustvu. Znamenit je životopis tega starčka — rodoljuba, imenovanega: „oče Ogro-Rusije.“ To je drugi eksemplar gališkega Naumoviča. Njega so preganjali, potiskali po sodnijah in ječah; ali kljubu svojej stoletni starosti on ni zaspal, temveč se je trudil, kakor pravi otec, za narodno stvar do poslednje minute.

Ko je gledal deželo porušeno in pogubo naroda in ko ni videl od nikoder pomoči, vrgel se je on sam povsod, sam je obhodil sela, govoril propovedi, probujal med duhovenstvom čustvo ljubezni k domovini, izpisaval iz Levova ruske brošure in novine, razdajal med narodom, vzbujé v njem samospoznanje, sam se je učil pesmij in jih deklamoval pred mladežjo. Preganjanja in zavire ga niso ustavljale; do grobove deske je nadalje deloval in varoval bedni, onemogli narod. On jedin, kakor so se mnogi izražali, je bil „Ogerska Rusija in Oggerski Rusi“, in ko ga ni bilo več, je poginilo prvo in drugo, Večer pred svojo smrtjo je povabil on k sebi svojega druga, in poslovivši se od njega, mu je oddal poslednje denarje, proseč ga, da jih odda v roke onemu, ki se z iskreno željo loti izdajanja narodnega časnika v njegovem duhu.

Če tudi je bilo novcev jako malo, vendar se je našel še jeden izmed tovarišev pokojnega in se je poprijel izdajanja polumesečnega časnika z naslovom: „Ugro-russkij Listak“. Kako slaba so tla in kako ni misliti na obstoj sredi pomadjarjenega občinstva kateremu časniku koli, je vidno iz tega, da je bilo vsega okoli 50 naročnikov.

Po smrti Rakovskega, so se Madjari lotili še bolj preganjanja, z namero streti z lica zemlje celo spomin na življenje Rusov v predelih ogerske krone.

Prvi izmed udarcev je bilo nedavno zabranjenje časnika Slovo, s katerim je izginila vsaka najmanjša nada. V sedanji dobi, prehajaje čez krasne čarovite kraje Oggerske Rusije, zajokaš se nehoté, ko pogledaš na bedni narod, za katerega ne skrbi nihče, in ki je brez vsakega duševnega podkrepljenja, katerega je zapustila lastna inteligencija, izročivša se Madjarom.“

Ivan Gundulić.

(Konec.)

Nadalje ima naš pesnik v „Osmanu“ zares krasnih primerov s strani didaktične in retoriške. Tako nam predloži namreč Gundulić v tem svojem delu mnogo zemljepisnih in povestniških znamenitostij iz iztočnih krajev; a osebito za nas važnih stvari iz življenja in običajev národa jugoslavjanskega in tudi poljskega. Pripoveduje nam pesnik, n. pr. v III. pev., kako je slavni pevec Orfej zložil bil svoje pesmi „u slovinskem svom jeziku“, da bi se slavili ž njimi slavni čini Aleksandra „Srbljanina“ (Macedonca), srbskih Nemanjićev, Obilićev, Kraljevića Marka, kralja Ljudevita, Janka vojevoda, kralja Matijaša, Skanderbega, Šišmana, Batora, pa tudi poljskih Jagelonov, Vladislavov, Kazimirov in Šišmanov, posebno pak Sigismunda III. in njegovega sina kraljevića Vladislava. A obširneje nam v pev. X. opisuje „starih leških kraljah“ kipe in glavna dela njihovih, ter nam se tu imenujejo stari kralji poljski: Leh, Krak, Primislav, Leh II., Pijast, Miesislav, Boleslav, Kažimir, Boleslav Krivousti, Kažimir II., Lauš, Jagelon (Vladislav II.), Vladislav III., Kažimir IV., Albert, Lesander, Šišman I., Šišman II., Avgust, Stepan Bator. O raznih junakih srbskih pak nam se pripoveda v pev. VIII., kjer se prilično tudi proslavlja mirno in slobodno mesto Dubrovnik. Tu nam pesnik ob jednom prikazuje tudi krasno národne igre mladih seljanov in gizdavih devojk; v XIX. pev. pak po národni pesmi srbski lepo posnema takozvano „naricanje“, kjer Begum joče za mrtvim svojim ljubovnikom Dilaverom. Svečanost, kako Poljaki slavijo zmago nad Turki, ter zabavo varšavskih gospéj opisuje nam v pev. IX. Idr. — Med razgovori in dogovori turškimi je v „Osmanu“, posebno spomina vreden govor poslanika Ali-paše pred kraljem Sigismundom gledé sklepanja miru med Turki in Poljaki v XI. pevanji. V teh razgovorih in dogovorih turških, pripomenja Tkalčević, „akopram jih je gnan od sile umetnosti nekoliko previsoko napel in pretanko spel, odkril je Gundulić vso globino državne modrosti“ svoje. Pač jedino kot Dubrovčan mogel si je naš pesnik zajedno pridobiti takošno in toliko znanje i historiško i politično; kajti razven Benetek tedaj nikjer niso bili znani odnošaji na iztoku, nego samo še v rojstnem mestu Gundulićevem.

Razven tega nam se v „Osmanu“ razodeva pesnika samega čuvstvenost izražena takó krasno, kakor tó nahajamo pač v malokaterem umotvoru katerega koli národa in jezika. Posebno nežno se v tem oziru odlikujejo nekateri prizori — razven že napomenjene zabave pastirske in žalnice mrtvaške — še pesniška slika o mladosti v II. 1—13, o zvesti ljubavi Krunoslavini v XII. 102—124; kakor tudi togovanje njeno za Korevskim v VI. 1—18, in pa tarnanje nesrečnega Osmana v XX.

30—72 izpevano je kaj pristrčno in ganljivo. — A v vsem tem se javlja živa, dà silna fantazija; in misli so res izražene tako izvrstno, da bi Gunduliću izvestno teško našel druga v národu, kakor je to bil že izrekel Ljubić. In tudi Tkalčević govori o tem pišoč: „Čuditi se moram neizmerni bujnosti in tvorni sili Gundulićeve mehte. Kajti ako tudi ne gledamo, kako je, rekel bi, iz ničesar stvaril oni divni svet, po katerem vsakdo s slastjo hodi, kolika je tam množina različnih mislij, kolika zopet istih prerazlično izrečenih; — rekel bi, da se je pred teboj razlila neizmirna morska gladina, katero na malem čolnici svojih mislij težavno prebrodiš. Ako tudi je pesnikov, ki so v plodnosti njemu ravni, ali jačih teško da najdeš. To je prava veličina, do katere ne more brizgniti strup niti najumneje zavisti“. —

A sedaj se ozrimo malo še na duh, kakoršen vlada v Gundulićevi junaški pesni „Osmanu“, pa na tvarino, obdelavano v tej epopeji.

Že preje smo prilično zvedeli, da v „Osmanu“ — po besedah Ljubićevih — „vpliv italijanščine ne redko se pokazuje na kvar osnove“, in to v jeziku, pa tudi v izboru predmetov in njih opevanji. A sedaj povemo še več: sled italijanskega duha je videti v celem delu Gundulićevem. Tako veli Tkalčević, pripominjajoč, da je sila tega duha, s katerim so se učene glave tedaj mnogo bavile, našega pesnika na svoje polje navračala i proti njegovi volji. Dà, naš Stanko Vraz (Děla V. 101) trdi celò, da kakor „so Dubrovčani naši bolj po lici (formi) jezika nego li po materiji (duhu) ali skladu njegovem Slovinci“: takó da „so vitezi in vitežkinje v Osmanu samo po imenu slovinski, a srce in duša v njih je romanska“. Pa dà tó bude priznal vsak nepristran preiskovalec stvari, kateri le usporedi Gundulićevega „Osmana“ s Tassovim eposom „Gerusalemme liberata“.

No, „ako hočemo nepristranski soditi o naših Dubrovčanah, — torej tudi o Gundulići — pripazuje tudi že Vraz sam, „treba vrhu vsega, da presodimo duh veka, v katerem so oni živeli, in v koliko je tá duh imel vpliv na stvarjanje njihovih umnih del. To je glavno ono gledišče, s katerega jih soditi velja. — Gundulić in ostali najboljši pesniki dubrovniški živeli so prema koncu XVI. veka in na početku XVII. A vsemu svetu je znano, da je tedaj vladal v zapadni Evropi duh starega klasicizma, kateri se je že začel izrájati v takozvani skolasticizmu. Iz Italije, katera je tedaj stala na čelu prosvete evropske, prebrodil je duh naobraženosti zapadne tudi v Dubrovnik. Tu so se povzdignile stolice nauki klasikov rimskih in grških, in pod vplivom duha, zajemanega iz pesnikov klasiških, rodile so se in odgojile umetne Vile Dubrovniške, a jezik naš se je vzmahnil na najvišjo stópinjo

naobraženosti. Da se tudi plodovi romantiške poezije italijanske, katera je tedaj že dovrševala zlati svoj vek, imeli vpliv na stvore pesnikov Dubrovniških, tega tajiti ne more nikdo, ki je pameten in zna, kakó ozko je bil tedaj Dubrovnik sklenen s prekomorsko sosednjo Italijo, po blagi vezi trgovine in društvenega življenja.

Bavéč se takó mnogo z literaturo italijansko, izbirali so si pesniki Dubrovniški kakor i v obče dalmatinski tudi predmete za svoje pesmotvore po vzorih tujih, ne ozirajoč se ni malo na národno poezijo slavjansko, na národne pesmi, katere so brez dvojbe že tedaj opevale, ako ne drugega, a to za gotovo kosovske jade in nevolje kristjanov na vstoku. Nego za pesnike slovinske kakor da vsega tega ne bi niti bilo. In v resnici ne vidi se ni na vsebini, ni na obliki nikakoršen vpliv národnega pesništva na umetne proizvode njihove. Ti pesniki so se povsem odvrnili od sorodnega si vztoka ter se vse bolj obrnili na tuji zapad. „Nagnali so bolj za klasicizmom romantiškim, zanemarjajoč vzore národne“, a to — kakor zopet dostavlja Vraz — ker je „to bila moda ali okus, ki je prevladal pri vseh národih onega in naslednjih vekov, hitro ko so pomolili glave na polje duševno ali književno“ (l. c. 106).

K temu so se malone vsi slovinski pesniki kretali samo v istih krogih pesništva. Poleg igrokazov, ki so jih sestavljali nekateri pisatelji, da so se pri domačih svečanostih národu za zabavo predstavljali javno na mestnih trgih, — bavili so se naši pesniki ponajveč samo z lirsko poezijo, pišoč drug drugemu poslanice v stihih, pa zlagajoč pohvalnice in nadgrobnice, šaljive in zbadljive, ljubavne in nabožne pesmi. In v téj stroki pesništva so sicer res storili mnogo. Ali manj so vspeli bili v epiki. Res je pač tudi tu nekoliko zdelkov, predmeta časih i junaškega: nego osnova jim je takošna, da se dajo (po besedi Ljubičevi) uvrstiti samo med pripovedi v stihih, kakor je n. pr. Maruličeva „Judita“, Gučetičeva „Dervišiada“, Čubranovičeva „Jegjupka“, vse iz 1. pol. XVI. veka. in še potem nekaj drugih. A junaške pesmi, eposa, najlepšega cveta epske poezije, slovinska knjiga še ni imela. — Gundulič je prvi uvidel té hibe in tá nedostatek v knjigi národni ter se je odločil, da svojemu rodu dá zadušbino. In tó je on učinil s svojo epopejo „Osmanom“, umotvorom, s katerim se more pravo dičiti jugoslavjanska književnost.

Reči nam je torej še besedico o glavnih idejah, ki so v Gunduličevem „Osmanu“, in o znamenitosti, ki jo ima to glasovito delo za nas.

Bog na nebu, a narod na zemlji — dve ste ognjišči pesnikovih mislij. Tako po priliki veli o Gunduličevem „Osmanu“ brvaški pisatelj Matija Ban. In res, v „Osmanu“ se posebno odlikujeta dve glavni ideji: ideja

krščanstva in ideja slavjanstva. — Ni bila sicer nakana Gunduličeva, da neposredno opeva borbo krščanstva proti muhamedanizmu; on je hotel samo pripovedati velike dogodjaje in sijajne zmage jednega slavjanskega plemena, namreč Poljakov, vojujočih s Turkom, tem krvnim vragom kakor na krščanstvo tako i na slavjanstvo, ter pri tem pokazati nesrečni konec turškega carja, mladega Osmana (I. 9, 14). No ker pesnik želi, da ves svet čuje slavo poljskega kraljeviča Vladislava, kateri je s krščansko vojsko potolkel silo turško (I. 17, 18): — to je takó posredno proslavil tudi zmago rešilnega križa nad oholim polumesecem. A sicer je Gundulič svojega „Osmana“ — kakor pravi Tkalčević — „razven nekaterih umetkov, ki jih je obvil s prekrasno romantiko, nadahnil z duhom bogoljubnim, s katerim je bil tudi sam navdabnen; pa to je, rekel bi, glavna misel, skozi celo delo kakor nit prepletena. To se vidi ne samo iz prekrasnega v tem zmislu in vzvišenega začetka, temveč tudi iz malone vseh uvodov vsakega speva, pa tudi iz celega dela. S tem je „Osman“ postal prava duševna hrana krščanske mladeži“.

No „Osman“ ima tudi tó prednost, da je spevan z gledišča ali stališča národnega; kajti razven krščanstva opeva v njem Gundulič tudi slavjanstvo. A v tem nam se Gundulič zares kaže vsestranskega Slavjana, ter je zato tudi cena njegovega dela še tem večja. „Veliko zahvalnost smo mu dolžni“, — govori zopet Tkalčević, — „da nam je ne samo predložil blizu vse važnejše grške kraje in združeno z njimi povestnico téga slavnega národa, temveč tudi natanko izbrojil malone vse hrabre čine naših pradedov, osobito junakov srbskih. S tem, pa tudi da je točno opisal domače življenje naših bratov Poljakov in slavna dela njihovih najglasovitejših kraljev, postal je „Osman“ občno blago celokupnega slavjanstva, ter se je čuditi, kako se je jasna tá noveja misel razvila v njegovi rodoljubni duši. Iz „Osmana“ se vidi, da so se Dobrovčani in Poljaki bolje poznavali, nego li to danes biva med brati jedne krvi. Z besedo, „Osman“ je v povestniškem in zemljepisnem pogledu neizčrpljivo blago, ter smo osvedočeni, da ga bo vsak rodoljub za svojo potrebo marljivo in radostno pobiral.“ —

Dà! Pa zvršimo. Ako Gunduličeva dela, posebno njegovega „Osmana“, še danes in vsekdar rad čita vsak pravi Hrvat, — gotovo sramota bi bila, ako za njegove „skladne i sladke“ pesmi ne bi dandanes vsaj znal tudi vsak naobražen Slovenec. Nesmrtni pesnik Ivan Gundulič je slavna pevanja svoja ostavil pač ob čemu „slovinskemu svom jeziku“: — a zatorej svoji k svojim!

Rekoh.

Andrej Fekonja.

P s o g l a v c i.

Zgodovinska slika.

Česki spisal Alojzij Jirásek.

Poslovenil Vacerad.

(Dalje.)

V.

Príbikovi niso bili po premoženji v Oujezdu med prvimi. Tudi njihova hiša se ni odlikovala nikakor po lepi zgradbi. Bila je lesena, stara in uže močno raztrgana. Kameniti zid z vhodom je utrjeval njen dvorec od spredej. Takoj poleg malega vhoda so se dvigala obokana vrata, pokrita s streho iz škodel, počiva-jočo na lesenih, debelih stebrih. Zdolej pri vratih bilo je vzdano nekoliko starih obrabljenih stop.

Na dvorcu kakor tudi na vasi je tiho. Nikjer ni niti človeka. Bilo je v nedeljo, zgodaj popoldne. Tudi je ostal danes vsak rajši doma v topli izbi ob tem mrzlem vremenu.

Samo Příbkova Manica se je napravljalna na pot v mesto. Stala je v svoji čumnati pri odprti, pisano barvani skrinji, koje obleko, robce in ogrinjala živih barev je obsevala svetloba, prihajajoča skozi neveliko okence. Padala je tudi na deklico samo, na njene krasne, razčesane lasé. Bili so kakor predivo, take zlate barve, tanki kakor svila, proti koncu fino skodrani, in tako dolgi, da je bilo čudo, ker niso segali do petá. Manica je bila zalo dekle, temnih, iskrnih oči, in kedar se je nasmehnila, začudil se je vsak njenim belim zobem; toda nad vse bili so njeni lasje, ki so padali sedaj v zlatem, gostem toku valovito po ramah k nogam. Razčesane je delila sedaj v pletenice in v kite jih spojujoč prepletala z rdečim trakom; nad čelo pa si je pripela svetel venec.

Deklica se je napravljalna tako goreče, da se niti zmenila ni, kakó se je vsedel zunaj na grm pred oken-
cem vrabec, kakó je zibajoč se na vejici, ki se je majala od vetra, začivkal glasno. Vendar je pa potem zapazila takoj, da so se zaprle nasproti čez vežo duri, da je nekdo prišel iz glavne izbe. Ravno je bila vrgla čez se rdeče krilo v mnogoštevilne gube zloženo. Sedaj je je zapenjala tem hitreje. Oni tam v veži pa hodi gori in doli, sedaj so utihnili njegovi koraki. Morda je obstal, čaka. —

Manica se je nasmehnila nehoté, ne vedoč. Imela je radost, veselila se je poti, ki jej je danes posebno draga. Obiskal jih je dopoldne Pajdar iz Pocínovic, očetov bratranec, ž njim pa je prišel mladi Šerlovský, tudi iz Pocínovic.

Tega je tudi spoznala v onej vasi, ko je bila tam s pokojno materjo pri prijateljih. Temu je že več kakor leto, in vendar še ni pozabila na ta obisk; ni jej bilo mogoče. Takrat je videla mladega Šerlovskega vprvič in vprvič ž njim govorila. Potem se je sešla ž njim neko-

likokrat v mestu pri službi božji; vselej se je pomudil ž njo ter pogovoril. Danes pa je prišel k njim! Tako iznenada! Kar zbudlo jo je, ko ga je zagledala ter ni hotela niti verjeti svojim očem. Bilo je to prijetno prestrašenje! Slutila je, da ni prišel sem po naključji, temveč zarad nje in k njej!

In to srečno naključje! Danes pojde v cerkev in vračaje se domov ž njenim stricem, jo spremi tje do mesta. Sedaj hodi gotovo po veži, čakaje nje, da pride ven. Njemu je ljubše tu, kot v izbi pri možkih. — To vse je mislila razveseljena deklica. Pesnico, katero je prej vsa radostna popevala poluglasno, prenehala je peti sedaj, ko so se ozvali zunaj koraki. Zato je dokončavala tem hitreje svoje napravljanje. Čez krasna, polna nedra je privezala križem „živi“*) robec in ledja je prepasala z lepim pasom z zelenimi všitimi cveticami, med katerimi se lesketala in migljala mala zrcala kakor bliščeča gladina studenca v temni zelenjadi.

Manica se ni motila.

V veži je stal zares mladi Šerlovský, mladenič kakor devica, lepe rasti in postave. Nekolikokrat šel je sem ter tje, dokler ni obstal sedaj pri hišnih durih, z obrazom obrnen v vežo. Njegove oči so počivale na nizkih, nebarvanih durih, na katerih so bili vrezani zgoraj trije križi. Te duri so ga mučile. Nekaj ga je vleklo, da bi potrkal nanje, da bi jih odprl. — Morda je Manica že oblečena. Kako dolgo se oblači! Rad bi spregovoril nekaj ž njo sam, kakor si je želel že davno ter se tega veselil. Ako se bode obotavljal dolgo, pride kdo iz izbe ali ga pa pokličejo: Stopal je nepotrpežljivo dalje po veži. Na pol pota je obstal, kakor bi razmišljal.

„Manica“, zaklical je tiho, „Manica!“ senci sta mu temno zarudeli. V tem se je zganil. Duri so se naglo odprle, in v njih je stala ona, katero je ravno klical z glasom polnim gorečnosti, oblečena v nedeljsko obleko, čila, ljubko zardela, smehljajoč se. —

Zdelo se je, kakor bi se zjasnilo okoli nje.

„Že grem“, rekla je veselo.

„Le počakaj, ne hiti! V cerkev je še čas, in midva prideva tudi še domov. —“

„Toda oni-le v izbi —“ in pogledala je k durim, vedočim v izbo.

„Pusti jih, ne zapazijo. — Postoj!“ dejal je proseče. „Veselil sem se prav zelo tega trenutka“.

*) Veselih barv.

Ni se upirala, obstala je, vendar pritegnila za seboj kljuko nizkih durij, tako da so se zaprle. Stala je pred njimi.

Mladi Šerlovský je goreče uprl oči od začudenja in radosti in krasno deklico, in mahnivši z roko, vzkliknil je živo in odkritosrčno:

„Slišim že, Manica, kako bodo klicali, ko pojdeš v cerkev: Oj, devica Marija! To je lepa deklica!“

Dekle se je nasmejalo.

„Pri nas ne smeš saditi rožic. Pridrži si jih za Pocínovske. —“

„Kar vidim, vidim. Oči me saj ne goljufajo. Toda ti mi ne verjameš. Morda niti tega, kako sem se spominjal tebe marsikaterikrat. —“

Pri teh besedah je zaprla nehoté oči. Sedaj je pogledala zopet vanj. Njene oči so žarele.

„Manica“, nadaljeval je mladenič, stopivši bliže k njej, — „govorim golo resnico. Povej mi tudi ti resnico, da bom mogel oditi potem mirno. — Hrepeniš li za kakim mladeničem?“

„Kakó znaš ti izpraševati vest in prigovarjati, kakor gospod župnik“, odgovorila je veselo.

„Manica, ako pride kdo, in potem bo amen, ter ne zvem, kar bi rad slišal, kar moram vedeti. Zato sem prišel k vam. Manica!“ vzkliknil je nestrpljivo in proseče.

Deklica se je smehljala, kakor ne bi hotela priznati, kakor bi razmišljala. Toda srcé jej je bilo od radosti nad temi besedami. A že se jej je tudi začel smiliti lepi mladenič, in ko jo je poprosil še enkrat vroče za odgovor, odgovorila mu je z odločnim „ne“, s katerim je dala razumeti da nima nobenega ljubčeka, da ne teži za nikomur. Toda, ko je rekla to, je zardela kot divji mak in sklopila oči, kakor premagana, ko jo je prijel razveseljen mladenič v istem trenutku za roko. Njemu že nekaj časa niso bile na mar duri, vedoče v veliko izbo: tudi Manica je pozabila sedaj nanje s tistimi vred, ki so se mudili tam.

Vendar sreča je bila mladim ljudem mila. Nihče ni prišel ven. Stala sta tu v veži, dalje snujoč blaženi pogovor, —

Onim tam v izbi tudi ni bilo mar, da ni mladih ljudij med njimi. Samo da v tej prostorni izbi, preprosti in brez okrasa, ni bilo tako veselo in jasno, kakor mladima zunaj v veži. Saj so pa sedeli tam tudi samo starejši možje ter starci, mračni in resni po značaji in pogovoru. Bil je tu Matej Pribek brez župana, samo v hlačah in telovniku; poleg gospodarja njegov bratranec Pajdar iz Pocínovic, čokat in postaven Hod, ki ni tajil ni po postavi ni po obrazu, da izhaja iz Pribkovega rodu. Nasproti njemu postřekovski Psůtka, ki je gredoč iz mesta se tu ustavil s Pajdarjem.

Ti vsi so sedeli na priprostih stolihi okoli ogromnega lipovega ploha, ki je služil od pamtiveka pri Prib-

kovich za mizo. Ta samorasla miza je stala tu že za deda Mateja Pribka, kakor je zagotavljal Matejev oče. Sedaj ni sedel ta starec pri njej, ampak nasproti možem, na klopi pri peči, odet z ovčjim kožuhom. Bilo mu ga je že treba, kajti v njegovih letih postane kri znatno mrzla. Imel je že nekoliko križev na sebi; kakó dolgo je že hodil po zemlji, sam ni vedel dobro, toda šteli so in gotovo ne preveč, da čez osemdeset let. Sam ni meril po letih ter ni štel, ampak po spominu. Pravil je, da pomni dobro ono veliko vojno; mladeniči, ki so se porodili v njenem začetku, morali so še nanjo, saj je trajala dobrih trideset let! Stari Pribek je pomnil tudi še staro hodsko slavo, ko so bili še svobodni, imeli še svoj grad in prava, ter je bil morda na vsem Hodskem jedini, ki je videl svoje očete, kakó so hodili v orožji in pod zastavo na mejo v gozde. To je bilo takrat, ko se je začela ona velika vojna. Takrat je nosil njegov oče hodski prapor, kakor je pripadalo to od davna Pribkom.

Rad je pripovedoval stari Pribek in opisoval, kakó so se delale zaseke, kakó so hodili možje iz vsake vasi po vrsti na celih 24 ur v gozd na službo, kruh in suho meso s seboj jemljóč, kakó je ubežal takrat on sam, jedva petnajstleten mladič, z doma v gozd k zasekam med može, in prebil tam ž njimi po dnevi in po noči pri ognjih. Kakó davno, koliko sprememb! Kaj je že videl in doživel ter kaj še dočaka! Sedaj je poslušal ravno čudne novice, ki naznanjajo nekaj nemir! Pripovedovala sta postřekovski Psůtka in sestrin „fant“ Pajdar iz Pocínovic, da je preiskavala gosposka po vseh hodskih vaseh, da bi dobila v roke stare pisane svoboščine, in da so tudi poklicali včeraj Syko v Trhanovo na grad, kjer so mu silno grozili kakor vselej, ako ne pove o teh starih listinah.

„Toda imel je usta zatvorjena kakor vsi“, dodal je Psůtka, ki je pripovedoval o Syki.

Matej Pribek, globo zamišljen, je vedno molčal in le poslušal. Sedaj je nakrat vspjel glavo in spregovoril:

„Molčal! Mi molčimo tudi. To znamo. Nalagajo nam več tlake, in vsi molčimo, bijejo nas, molčimo, vzeli so nam gozde, molčimo, podirajo nam mejnike in kra-dejo nam polje, in mi tudi molčimo. —“

„Ti nisi molčal in Kozina“, segel mu je Psůtka v besedo. „In kaj je bilo, in kaj še bode?“ —

„Kaj bode?“ vprašal je Matej lakonično.

„Misliš li, da gospoda odpusti to tebi in Kozini?“

„Odpusti, ali ne odpusti. Toda imeli so dosti časa na nas in niso še prišli, in mislim, da si premislijo to“. —

Tu je vstal od peči njegov stari oče in se bližal z lahnim korakom mizi. Starec je bil takó velik kakor njegov sin Matej, samo da mu je nagnila starost glavo naprej in potlačila rame nekako. Čelo je imel golo, zato so mu pa padali od temena dolgi lasje, beli kakor sneg, tje do razgaljenega kožuha, kateri si je držal z levo

roko pri pasu. Gubančil je goste, sive obrvi; v očeh pod njimi se je sedaj zasvetilo nekako, ko je stegnil desnico in spregovoril z glasom, za njegovo starost še močnim:

„Dobro si govoril, fante. Nekdaj bi tega ne bilo. Vsa vas in vse bi bilo po koncu, ko bi podrli kdo mejnik, in ko bi bil to sam knez, ne rečem ta-le Nemec!“

Tu je starec nakrat omolknil. Psūtka in Pajdar sta skočila s svojih stolov k oknu.

Bučeci glas vojaške trombe začul se je v izbo, kratko, ostro, nato pa je zvenel znova, že lahneje in bolj dolgo. Matej Pribek, ki je bil tudi vstal, pristopil je počasi k oknu in gledal kakor njegova gosta ven na vas. V tem trenutku je prihitela tudi Manica v izbo, in za njo je vstopil Šerlovský. Nenavadni in strašni glas bojne trombe je, ko bi trenil, končal blaženi pogovor pred Maničino čumnato. Mladenč bi bil morda stal tu v svoji ljubezenski brezskrbnosti do mraka — a to drago nado si je mogel sedaj vendar vzeti s seboj na pot, da Manica prej ni govorila resnice, da misli vendar na nekoga, in da je ta — on sam.

Sedaj je priskočila k dedu; poprašujoč, kaj je, kaj se godi?

Starec stoječ blizu mize, se je sedaj kakor vzbudil iz pazljivega poslušanja in odvrnil skratka:

„Vojaki. —“

Manica se je prestrašila. Njen pogled je obtičal na to besedo na očetu. Ta je stal še vedno nepremakljivo pri oknu, zamišljeno, vendar mirno pozorujoč.

Hrup zunaj se je povečal. Tiha, pusta vas je oživila na mah. Ljudje so tekali iz hiš, klicali se, poprašujoč, kaj se je zgodilo. Tu ter tam je bežal kdo čez cesto, drugi so hiteli doli v oni smeri, od koder se je začul odmev trombe. Toda na mah so obstali, ki so šli ali hiteli, ter vsi ko bi trenil umolknili. Med ploti se je prikazala sedaj konjska glava. Za njo druga, tretja, in že so dirjali med hišami štirje jezdec. Trije so bili cesarski oklopniki, četrti pa v civilni obleki. Na glavah so se svetile vojakom čelade z grebenom. Na prsih čez belo suknjo z rdečimi, širokimi okrajki črnel jim je

spreder in zadej zrcalni oklep, čez kateri je visela na žoltlem jermenu konjiška puška (karabina). Rdeče hlače teh težkih jezdecov so bile zatlačene za visoke škornje.

V rokah so se jim svetile gole sablje.

Sedaj so ustavili za trenotek konje. Kakor povsod tako so tudi pri Pribkovih z nemirom opazovali te nepoznane, nepričakovane goste.

„Da bi jih bes!“ rekel je Psūtka. „To je trhanovski oskrbnik!“

„In sem kaže!“ dodel je Pajdar hitro. „Matej, ubeži, še je čas, po te gredó!“

Manica je vskliknila in skočila k očetu, proseč ga, naj posluša in zadej uide na polje. Odrinil jo je lahko, kakor bi je niti ne slišal.

„Čemu bi uhajal?“ rekel je obrnen k možem. „Sem li morilec?“

„Dà, fante, jaz mislim tudi takó.“ pritrdil je njegov stari oče. V tem se je ozval konjski klopot prav pred hišo in oskrbnikov glas, da naj vrata odpró.

Gostje so skrbno pogledali drug drugega. Mladi Šerlovský je tolažil Manico, stoječ na njeni strani; toda ona ni slišala njegovih besedij. Z nemirom je gledala na očeta, ki je šel sedaj smelo ven, da bi odprl vrata. Že so zaškripala, in že je jeden oklopniški konj zarazgetal prav na dvorišči. Zazveneale so tudi nožnice sabelj, ko sta zlezla dva izmed oklepnikov s konj. Oskrbnik za njima.

„Tu je on sam —“ rekel je, kazaje na Pribka. „Z nami pojdeš in sicer takoj!“

„Kam?“ oglasil se je Hod, stoječ ravno nasproti oskrbniku, moleč po velikosti celó nad oba velika oklepника, ki sta se postavila na njegovo stran.

„Ne poprašuj in pojdi. Ako ne pojdeš —“ zarežal je oskrbnik.

„Le ne grozite — veste, da se ne bojim“, odvrnil je Pribek, in porogljiv nasmeh se mu je pojavil na ustnih.

„Hitro — in kje je tvoj oče?“

Na te oskrbnikove besede se je Pribek zganil.

„Kaj hočete s starim očetom?“

„Pojde tudi — a sedaj hitro, nimamo časa!“

„Da vidim, kaki rabeljni ste!“ ozval se je v veži glas, in že je tudi stal na pragu stari Matejev oče. Mrzel veter je igral kmetu z belimi lasmi; stal je tu po koncu, kolikor je le mogel, čvrsto zroč na vojaka in oskrbnika.

Toda že se je obrnil k svoji vnukinji, ki je pribežala vsa prestrašena za njim in ga prijala za roko. Pogovarjal jo je, med tem ko je povedal njegov sin odločno oskrbniku, da ne pojde prej, dokler ne zve, kam ga hočejo peljati. —

„Da se namah tako ne prestrašiš, najprej na županijo in potem k nam“, odvrnil mu je porogljivo oskrbnik.

„In naš oče?“

„Tudi.“

„In čemu on tje. —“

„Kaj bi govoril s tem, Matej!“ oglasil se je starec, „Pojdeva Manica, prinesi očetu suknjo. —“

Ko je podajala očetu belo suknjo, rekel je ta:

„Neumna deklica, ne toguj, saj se kimalu vrneva; med tem pa pazi dobro na hišo!“

Pred hišo so se zbrali sosede. Vsi so gledali polni osupnenja na čudni spreved, ki se je pomikal iz Pribkove hiše. Najprej je jezdil trhanovski oskrbnik na konji, za njim trije oklopniki, med katerimi sta korakala, vsak posebe, oba Pribka: stari v kožuhi, opiraje se s čekano, njegov sin brez nje, z glavo po koncu. Za njim je šla

Manica z mladim Šerlovskim, s stricem Pajdarjem in Psůtko. Može so delali prestrašeni devojki pogum.

Ko so prišli pod županijo, zagledali so tam prel njo druga dva oklopnika, med katerima je stal mladi Kozina z obvezano glavo. Blizu njega žena, bleda, objokana, pestujoč na roki Ančiko. Poleg mlade kmetice je držala stara Kozinova malega Pavleka za roko. Starka ni jokala, vendar je bilo poznati na mračnem obrazu, na pogledu, počivajočem na sinu, da v njej ni mirno. —

Pred županijo se je že zbrala tolpa ljudij, mladi, stari, može in žene. Vsi so gledali sedaj Pričkoma

nasproti: toda že so se obrnili proč, kajti kakor bi bil izrastel iz tal, prišel je dudak Gregec, ki se je preril do oskrbnika, odkril se pred njim ter spregovoril na pol porogljivo, na pol resno:

„Gospod oskrbnik, jaz sem bil tudi pri oni muziki pod lipo!“

Vzklik soglasja pozdravil je to dudakovo izjavo; v tem se je pa ozval nekje bolj oddaljeno krik:

„Božja pomagalka! še druga vojska gre!“ —

(Dalje pride.)

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

„Pisateljsko društvo“ v Ljubljani je bilo priredilo Strossmayerjev večer, katerega se je udeležilo mnogo rodoljubov in raznovrstnih zastopnikov. Župan Ljubljanski, g. Grasselli, je napil Strossmayerju kot častnemu meščanu Ljubljanskemu, kot veleumu, ki je vsekdar znal tako izborna spajati vero in narodnost. Podžupan Ljubljanski, g. Petričič, je napil v srbskem jeziku in v imenu pravoslavni vladiki Strossmayerju, katerega naj bi posnemali v njegovem blagom delovanju tudi drugi škofje.

Vladiko Strossmayerja so imenovali častnim občanom tudi občine: Dornberg-Prvačina, Kobarid, Kokarje, Sv. Lovrenc v Slov. Goricah, Št. Vid na Vipavskem, Lukovica in Poddraga nad Vipavo. Ptujška čitalnica ga je imenovala častnim članom.

Vladika Strossmayer se je Ljubljanskemu županu zahvalil na telegrafsko čestitko s prekrasnim pismom, v katerem pravi med drugim: „Mene je ovom svečanom sgodom najviše to veselilo, što se je dokazalo, da se svi mi na slavjanskem jugu kano jedno tielo, s jednom ter istom svetom nakanom i svrhom smatramo i da u bratskoj ljubavi, slozi i jedinstvu zalog naše snage, slobode i budućnosti tražimo. Ta misao crpljena je iz samoga bića božjega i tako odgovara samoj naravi stvari, da ju svet progoniti i na križ pribiti, ali nikad i nikad umoriti ne može; ona poleg junaških pobornika prije ali poslie treći dan doživjeti i neumrla život uzkaznuti mora, što nikomu na svijetu na štetu i ukor, nego svima na uhar i slavu služiti može. Molim Vas liepo, da ovo u ime moje zahvalnosti i slavnemu gradu Ljubljane i svoj braći slovenskoj izručiti blagoizvolite.“

Drag zaklad hrani čitalnica Goriška. Vladika Strossmayer je bil imenovan častnim članom l. 1862 te čitalnice, ki se je ustanovila istega leta. Zato je zdaj ob petdesetletnici vladike priredila tudi ona slavnostno besedo, in slavnostni govornik je zbranemu občinstvu prebral pismo, ki je je poslal vladika po imenovanju Goriški čitalnici. To pismo je jako dolgo in je prav za prav filozofska razprava o narodnosti in jeziku, o razvoju obeh, o razmerah kulturnega razvitka in o nasprotnikih razvoju kulture manjših slovanskih narodov. Vse je takó globoko premišljeno, opisano s pravimi pojetjskimi podobami in prilikami, da se sme Goriška čitalnica zares jako ponašati s takim zakladom, in o Strossmayerji bi zvedel slovanski svet, kako on misli in čuti o naj-

važnejših vprašanjih, tudi ko bi ne imel nič drugega pisanega od tega plemenitega slovanskega genija.

Vladika Strossmayer. Slovensko Pisateljsko društvo je imenovalo jednoglasno vladiko Strossmayerja častnim članom. „Slovenski Jez“, pol. društvo Goriških Brd, ga je imenovalo jednako jednoglasno častnim članom.

„Matica Slovenska“ izda letos 3 knjige, in te bodo: 1. Erjavčevi pripovedni spisi I. del. Uredil prof. Fr. Levec. Okoli 15 tiskanih pol. Določi se ji pristojna nagrada. Pravico do izdaje si je „Matica“ kupila od varuha pokojnega dedičev. 2. Letopis za l. 1888. Uredil dr. L. Požar. Okoli 18—20 pol. 3. Slovenci in leto 1848. Kulturno-zgodovinska razprava v obsegu 16—18 tiskovnih pol. Spisal J. Apih. V imenu „Matice“ je čestital odbor vladiki Strossmayerju kot prvemu podporniku in dejanskemu pokrovitelju „Slov. Matice“.

Slovenske šole v državnem zboru. Po dogovoru z drugimi slovenskimi drž. poslanci je vprašal dr. Tonkli v budgetnem odseku naučnega ministra pl. Gautscha, ali je kaj ukrenil gledé že tolikokrat ponovljene resolucije, s katero se pozivlja vlada, da ustanovi slovenske paralelke na gimnazijah, v Celji, Mariboru, Gorici, Trstu, oziroma hrvaško paralelko na Pazinski gimnaziji. „S praznimi obljubami in jalovimi izgovori ne bomo več zadovoljni!“ Tako je dr. Tonkli vskliknil. Minister pl. Gautsch pa je na to odgovoril, da bude vlada natančno in pazno pretehtavala to vprašanje.

Po mnogem razgovorjanji je naposled dr. Tonkli predlagal resolucijo, sestavljeno po zgledu lanske resolucije, in ta resolucija pozivlja vlado, da naj otvori pričetkom bodočega šolskega leta dotične slovenske, oziroma hrvaške paralelke. Resolucija je bila sklenena s 17 glasovi proti 11.

No, potrpežljivi so bili slovenski poslanci res in — predolgo!

b) Ostali slovanski svet.

Mnogo hrvaških občin je podpisalo vladiki Strossmayerju adrese, v katerih se nahajajo tudi taki-le stavki: Neumrla diela Vaša: akademija i sveučilište, galerija slika i stolna cerkva djakovačka, i na stotine drugih Bogom blagoslovljenih djela Vaših, koji narod vidi v životu i cvijetu, opominju nas, da zahvalimo Bogu, što nam je iz skromne gradjanske kuće podigao muža, koji je satvorio toliko orjaških djela slavi Božjoj i sreći svoga naroda.

Druga je slava naša, što ste u djela Vaša ulili velikim duhom Vašim prodahnutu misao sloge ovoga teško izkušane naroda, da se Hrvati i Srbi, očuvav i jedni i drugi neoskvrnute i vierske i druge predaje svojih otaca, oječaju onako jedinstvenim narodom, kako sam Bog hoće, kada dade, da jednim jezikom pregovaraju."

Na Dnnaji je bila v proslavo Strossmayerju svečana sv. maša, katere se je udeležilo veliko slovanskih odličnih mož, med njimi tudi dr. Rieger. Dalmatinski državni poslanec č. g. Bulič je pel sv. mašo in imel propoved v hrvaškem jeziku. Pri maši je pelo Slovansko pevsko društvo v staroslovenskem, hrvaškem, slovenskem in češkem jeziku. Kakor so dalje poročali, je bil namerjani banket zabranjen, češ, da bi ga smatrali kot politično demonstracijo.

V Dijakovem pa so začele nakrat razsajati osepnice; vsled tega je bilo strogo prepovedano, da bi se shajali v večih skupinah. Te „osepnice“ opominjajo v resnici na „Velegrajsko kugo“. Ali kljub tej „nevarnosti“ došlo je v Dijakovo mnogo deputacij. Med prvimi so bile sprejete slovenske deputacije. V imenu Ljubljane je govoril g. Iv. Hribar. Med govorom se je vladika Strossmayer razjokal. Zastopana je bila tudi „Slovenija“ in Ljublj. „Sokol“. Pri obedu je nazdravil v imenu Slovencev dr. Tavčar, v imenu Hrvatov Zagrebški župan Badovinac, v imenu Srbov dr. Rajaković, v imenu Slovakov Svetozor Hurban. Vladika je poudarjal v odzdravu svoje stališče o slovanski liturgiji. Zagotavljal je svojo ljubezen do Slovencev in sporočil po zastopnikih slovenskih narodu svoje pozdrave.

Daroval je ob tej priliki vladika Strossmayer: 20.000 gld. za ustanovo medicinskega oddelka na Zagrebškem vsenčilišču, 10.000 gld. Zagrebški akademiji, 1000 gld. „Matici Hrvatski“, 1000 gld. društvu sv. Jeronima, za deško semenišče v Dijakovem 14.000 gld.

„Slovenija“ Dunajska je priredila letos slavnosten večer spominu Valentina Vodnika. Hotela je slaviti njega, za razvoj slovenskega slovstva velevažnega pisatelja in (po času) prvega pesnika slovenskega, uklanjala se je tudi vrlemu značaju njegovemu."

Pri pogrebu cesarja Viljema so bili kralj rumunski, saksonski, belgiški, potem prestolonasledniki: avstrijski, ruski, angleški in italijanski. Došlo pa je bilo toliko zastopnikov iz vladarskih hiš in zastopnikov raznih držav, in izrazila so se sočutja od toliko strani, da je knez Bismarck rekel 19. marca t. l., da ni bilo še nikdar kaj takega. Trdil je, da še nobenemu vladarju se niso izkazavale tolike časti, da bi odposlali vence in palme celó antipodi, tega da ni še bilo v zgodovini. Omenil je, da oglasile so se zlasti Nemčiji prijateljske dežele, kakor Avstro-Ogerska, Italija, Portugal, Nižezemska, Švedska, Belgija, Danija.

Pravoslavje luteranstvu. „Evangeljska zveza“ je bila odposlala po načelnikih švicarskega, holandskega in drugih oddelkov te zveze prošnjo na cesarja Aleksandra II., da bi dovolil prestopanje pravoslavnih na nemški protestantizem. Car je izročil prošnjo vrhnemu prokurorju Svete sinode, in ta je odgovoril v obširnem pismu, ka-

tero je ponatisneno n. pr. v Peterburškem „Svētu“ št. 38 t. l., in iz katerega je jako mnogo posnela tudi „N. f. P.“ Ta odgovor je silno poučen zaradi zgodovinskih podatkov in zaradi sodbe, katero imajo Rusi o načelih zapadne politike in zlasti tudi o načelih verske svobode v zapadnih državah. Pismo trdi, da ta svoboda je v principih, torej v teoriji, v dejanstvu pa ne. To da so pokazale razne zapadne države tudi v novjšem času, in to, da je pokazalo očitno tudi Draždansko evangeljsko društvo Gustava Adolfa, ki se je postavilo proti slovanski službi božji, ko so začeli zahtevati avstrijski Slovani, da se ponovi.

Listnica uredništva:

Onemu g. poročevalcu iz Trsta, ki nam obširniše poroča, da so hoteli zapirati slovenske novince iz Tržaške okolice zaradi tega, da so se pri klicanju oglašali s „tukaj“ namesto s „qu“ ali „hier“, nasvetujemo, naj vso stvar sporoči kakemu državnemu poslancu. G. poročevalec ima najbrže še drugih snovij v tem pogledu.

Popravki iz 5. št. „Sl. Sveta“. Str. 71., 16. vrsta od zgoraj na levi beri: ponuja se mu tak posel v obilici; str. 71., 5. v. od zgoraj na desni beri: v zmislu nam. smisla; 7. v.: posledic nam. posledice; 8. v.: zarod nam. narod 15. v.: Ako ima cerkev interes za versko šolo, zahteva narodni interes narodno in versko šolo; 20. v.: najprej za pravo narodno in, recimo naravnost, za pravo...; 24. v.: na zunaj, nam. na nazaj; 31. v. podstava, nam. postava. Str. 72., 6. v. od zgoraj na desni izvajal, nam. izjaval. Str. 76., zadnja v. od spodaj na desni: Orlando, nam. Oslando. Str. 83., 22. v. od spodaj na desni: Bolonjskem, nam. Kolonjskem.

„Slovanski Svet“

izhaja po dvakrat na mesec, vselej 10. in 25. dne meseca, in se plačuje ali pošilja naročnina upravnistvu „Narodne Tiskarne“ v Ljubljani.

Naročnina znaša:

za celo leto . . .	3 gld. — kr.
za pol leta . . .	1 „ 50 „
za četrt leta . . .	— „ 75 „

Za ljubljanske naročnike in dijake velja:

celoletno . . .	2 gld. 80 kr.
poluletno . . .	1 „ 40 „
četrtletno . . .	— „ 70 „

Opomnja. Onim, ki se niso še naročili in bi se želeli naročiti tudi za prešlo četrtletje, utegnemo postreči še z vsemi številkami, ki so doslej izšle.

Upravišтво „Slovanskega Sveta“.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr. in za četrt leta 75 kr. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 2 gld. 80 kr. poluletno 1 gld. 40 kr. in četrtletno 70 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo upravnistvu „Narodne Tiskarne“, dopisi urednistvu tudi v „Narodno Tiskarno“ v Ljubljani. Izdajatelj biva v Gorici, ulica Parcar 18.